

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 23. 2. 1994

◆ lecture, Czech, origin: 23. 2. 1994

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1994]

23. 2. 1994

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Nikoliv tedy všemi, dokonce ani všemi nejdůležitějšími, ale některými vybranými problémy nebo okruhy problematiky v jednotlivých filosofických disciplínách. Tam si zejména budeme ukazovat, jak to není možné filosoficky traktovat jinak než s tím povědomím, že to přesahuje do jiné disciplíny. Filosofická subdisciplína musí zůstat celou filosofií. Jakmile přestane být celou filosofií, jakmile se stane jenom oborem filosofie, přestává být filosofií. Stává se vědou, v nejlepším případě. Tím se filosofie také liší. Jeden z těch rozdílů, kterým si pomáháme pro paměť, rozdílu mezi filosofií a vědou nebo vědami, je to, že věda si nejenom může dovolit, ale dokonce se musí specializovat. Dochází k tomu, co je pociťováno jako velmi povážlivá situace, že máme čím dál užší odborníky, kteří toho vědí čím dál víc o úplně úzce vymezeném aspektu nebo nějakém kousku reality, kousku světa.

Tohle si filosofie nemůže dovolit, aniž by přestala být filosofií. My jsme si o tom něco říkali, já to teď připomenu, že každá subdisciplína musí zůstat celou filosofií, a budeme si to ukazovat prakticky. Začneme noetikou, což je starý český název pro gnozeologii. Marxismus zavedl termín gnozeologie, který se nadále používá. Není to jenom marxistické, je to také ve světě. U nás se běžně ještě za mé doby, ještě po válce, stále víc používal termín noetika, který by se teď měl znovu zavádět, ale nebude se asi zavádět, protože jsou námitky ze strany fenomenologů, protože všechno, co souvisí s noetikou a s noezí a tak dále, rekvírovala fenomenologie pro svou nomenklaturu, pro svou terminologii. Já si myslím, že těm fenomenologům zase nemusíme tolik věcí koncedovat, a to tím spíš, že fenomenologie není filosofie, nýbrž jenom filosofická metoda, a když se z fenomenologie dělá filosofie, přestává to být filosofie.

To je takový malý příspěvek k tomu, když teď nedávno vyšel velmi pozoruhodný spis Patočkův z těch přednášek, které měl v té krátké době, kdy se stal řádným profesorem, byl povolán na univerzitu a potom, než byl zase vyhozen, tak tady měl přednášky. Jmenovalo se to Úvod do fenomenologické filosofie. Čili to, co jsem teď řekl, není kritika Patočky. Kritiku Patočky dělám jinde, v jiných směrech, takže není potřeba, abych to tady nějak utajoval. Musíme to vyložit tak, aspoň já navrhuji, abychom to vykládali tak, že podobně jako existuje filosofie předkantovská a pokantovská a jako je negramotný každý filosof, který prostě nevzal Kanta vážně. Kdo se tváří, jako kdyby Kanta nebylo, to je prostě filosofická negramotnost. Filozofovat jako v dřívějších, starých časech, to nejde. To neznamena přímo Kanta přijmout, ale prostě už o něm vědět. A když ho nepřijímá, tak říct proč.

Není možné se tvářit, jako kdyby nikdy Kant nebyl. Podobně se nemůže žádná aktuální dnešní filosofie na úrovni tvářit, jako kdyby Husserla nebylo, jako kdyby fenomenologie nebyla. To platí o jiných, třeba o analytikách a podobně. Nemůže se tak tvářit. Musí k tomu zaujmout nějaké stanovisko. V tomto smyslu, a ne jenom z vnějška, ale musí zapracovat něco z té fenomenologie do svého filosofického programu. Totéž platí například o marxismu. Marxismus není odbytý. Marxismus bude odbytý teprve, až filosofové vezmou na vědomí, že v tom Marxovi něco pozitivního je, a když mu to ukradnou a prostě si to osvojí. Pak můžou Kanta vyhodit na smetiště dějin, jak to říkali klasikové, ale nikoliv jinak. Prostě v Marxovi je něco, co se musí vzít vážně. To není žádný šarlatán, kterého bychom mohli nechat prostě být, jako kdyby nebyl. Podobně samozřejmě za jiných okolností, já jsem vzal ten extrémní příklad, který dneska může provokovat, protože Marx není marxismus.

V té fenomenologii je naopak ta situace obráceně, že kdekdo je fenomenolog, nebo to aspoň říká. A teď jde o to, že fenomenologická filosofie je něco, co každý filosof musí vzít vážně a vědět, že to je metoda, bez které se neobejde. Čili každá filosofie na úrovni dneska na konci 20. století a v příštích

stoletích musí být fenomenologická. A to v jiném smyslu, než jak to říkal Husserl. To jest, musí vzít nějak na vědomí, že tu Husserl a jeho žáci byli, a musí s ním zaujmout nějaký vztah. A nejenom vnější vztah, ale musí něco z toho zahrnout. My si ukážeme, to bude patřit také do toho, o čem budeme hovořit, co to je fenomén a tak dál. Fenomenologická filosofie je filosofie, která musí vzít na vědomí fenomenologii, ale žádná filosofie, která chce být hodna názvu filosofie, nemůže být jenom fenomenologická. To jest, fenomenologická redukce je metoda, ale není to filosofie. Tak podobně jako skepse není filosofie, i když existuje metodická skepse, která do filosofie patří.

Blíže si k tomu něco řekneme, až se dostaneme k otázce fenoménu. Malým extempore se zmíníme o jedné věci, která na první pohled taky vypadá tak zastaralá, že už o tom nikdo nechce mluvit, a to je onen naprosto falešný koncept. Já o tom mluvím také proto, že při zkouškách se ukazuje, že řada z vás to vůbec nespojuje s marxismem a myslí si, že to je nezávadná neutrální věc, která obecně platí. Takže to musím opravovat. Že mluví o tom, co se dostalo do našeho povědomí zejména prostřednictvím těch marxistických příruček, totiž koncept, a dostalo se to také do minulé ústavy, která hájila a chránila takzvaný vědecký světový názor. Byl to oficiální termín a bohužel přetrvává stále. Chtěl bych ukázat, jak to souvisí – je to pěkný špás pro naše noetické nebo gnozeologické úvahy. Chtěl bych upozornit nejen na to, že, ale proč je to nesmyslný koncept. Vědecký světový názor je prostě blábol, ten název sám je blábol, je to nesmysl. A my si musíme ukázat proč.

Především pokud jde o tu vědeckost, to je menší problém. Žádná věda není kompetentní předkládat nějaký celkový, ucelený obraz světa. To, čemu říkají obraz světa, *Weltbild*, Němci. A to právě proto, jak jsme si říkali před chvílí, že každá věda se zabývá jen vybraným úsekem či výsekem skutečnosti nebo celku. Neexistuje žádná věda, která by nám mohla říct něco o světě v celku. Čili v tomto smyslu nám žádná věda nemůže poskytnout žádný světový obraz.

A kromě toho slovo názor je tu přísně vzato nepoužitelné. Neboť nazírat můžeme jen něco okamžitě daného. Na co se můžeme podívat a pak to uvidět. To je názor. A to nejenom očima, ale i když je to intelektuální názor. Intelektuální názor je to, co nahlížíte v náhledu. Mimochodem to slovo souvisí se zíráním a zírání je český překlad *theoria*. To je řecké zatížení, že je možno vidět skutečnost. Zatímco vidět je vždycky jenom kus skutečnosti, jenom část, jenom něco ze skutečnosti.

Sem patří ten filosoficky zajímavý vtip. Jdou tři odborníci v Alpách a přírodovědec říká: „Hle, v Alpách jsou černí kamzíci,“ a ukazuje na nějakého černého kamzíka, co tam vidí v dálce. Načež matematik říká: „Moment kolego, jakýpak černí kamzíci? Můžeš říct jenom jedno, že v Alpách je alespoň jeden černý kamzíček. Vidíš nějakého druhého?“ A logik říká: „Pánové, jen přesnost, víc přesnosti. Jediné, co můžeme říct, je, že v Alpách je aspoň jeden kamzíček, který je z jedné strany černý.“

Tedy v tom je vlastně obsažena kritika té řecké představy *theoria*, že je možné nahlížet, nazírat skutečnost tak, že ji máme celou před sebou. Nikdy ji nemáme celou před sebou. A to souvisí ještě s něčím jiným, co na tom kamzíčkovi není vidět. Totiž co na tom kamzíčkovi nevidíme, je, jak se třeba rozmnožuje. To tam není vidět, na to musíme vyčkat, to musíme pozorovat, na to potřebujeme čas. Nebo čím se živí a jak žere. To není vidět, to musíme pozorovat.

Skutečnost je daleko spíše podobná symfonii, kterou nemůžete vidět nebo slyšet najednou. Vy k tomu potřebujete čas. I kdyby se náhodou stalo a někdo by zorganizoval takové obrovské těleso, kde by nebylo pět prvních houslí, ale kde by jich bylo třeba šest set nebo víc. A kde by každý houslista dostal jednu notu, která se v té symfonii vyskytuje, a tu by musel zahrát v jeden okamžik. A v jeden okamžik by celá symfonie zazněla najednou. Takže každý z toho obrovského ansámblu by hrál jednu notu, která se vyskytuje v té partituře. To by nebyla symfonie, to by byl hluk, kravál. Protože to, co dělá ze zvuku hudbu, je právě ta časová distance. Už jenom to, že bychom nikdy nedosáhli toho, aby to bylo v jednom okamžiku, bylo by to v jedné chvíli. Nikoli v bodu časovém, nýbrž v bodu časovém

nemůže zazníť vůbec nic. Když má tón znít, musí tam být ta retence a protence, jak o tom mluvil Husserl. To jest, já si ještě musím pamatovat, jak to znělo před chvílíčkou, a už očekávat, jak to bude znít za chvílíčku, a teprve pak tomu rozumím nebo to slyším. Já nemůžu slyšet něco, co zní jenom v časovém bodě. To prostě není slyšet. To musí trvat. I ten nejkratší tón musí trvat. I staccato musí trvat.

Tak to je jedna věc. A druhá věc je, že já z té symfonie nemůžu slyšet nic než hřmot, kdyby to všechno zaznělo najednou. Symfonie je prostě taková, že musím vyčkat a že musím poslouchat tu půlhodinu nebo jak dlouho to trvá. To se nedá zkrátit. Není možnost. A když to mám před sebou jako partituru, tak to není symfonie. To je potištěný papír. Že se odborníci dívají na partituru a už to můžou jakoby slyšet, dobře, ale pak oni jsou ti, kteří to v představách hrají. A zase k tomu potřebují ten čas. On nemůže ani v představách slyšet symfonii najednou, on ji musí číst postupně, stejně jako nemůžete přečíst román najednou. Nýbrž musíte číst stránku po stránce a přiložit k tomu úsilí. Tak také ten dirigent, který je velice schopný a zkušený a má před sebou partituru a už to slyší, on to může slyšet jedině, když k tomu má čas a když tomu ten čas dá.

A toto je jakási podoba skutečnosti. Skutečnost je něco, co je v čase, a ne co je před námi dáno, co bychom nahlédli. Navíc my víme, že ten čas je zpropadeně divná skutečnost. Že třeba, když se díváme na nebe, to, co vidíme, vůbec není žádná tvář vesmíru. Poněvadž to k sobě vůbec nepatří. Jsou tam poskládané kamínky, z nichž každý patří do jiné miliardy nebo jiného milionu nebo aspoň statisíců let. To vůbec k sobě nepatří. To je čirá náhoda, že my jsme zrovna tady a že k nám dorazily ty paprsky z těch různých vzdáleností zrovna v tuto chvíli. To je úplná náhoda. To není tvář vesmíru. To není tvář světa. To je zdání, to je nahodilost. Abychom rozuměli, jak vypadá ten vesmír, tak my musíme postupně každou hvězdu, každou galaxii, každou hvězdokupu rozpoznat a nějakým způsobem se snažit to zařadit někam do jaké vzdálenosti a pak si vybudovat – teprve pomocí kompjútrů je to možné – jakýsi plán toho nejbližšího kusu vesmíru, kam dohlédneme, a teď to tam zařazovat tak, a teprve pak máme jakýsi dojem, co kam zařadíme, na která místa a do které doby. Protože čím je to dál, tím to patří do starší doby. Proč? Jinak bychom to neviděli. Kdyby to bylo do mladší, kdybychom to posunuli, to ještě nebudeme vidět. To budeme vidět až někdy za milion let, někdo po nás asi za milion let. Budeme vidět, co se děje někde v blízkosti, trvat nyní v blízkosti. Někde to je jenom o roky, někde o světelné, ale někde opravdu o miliony let. A víte, že u těch kvazarů jde o miliardy let. A to prostě k sobě nepatří vůbec. Jako kdyby někdo mluvil o tom, že potkal Platón Whiteheada a Whitehead mu povídá. Takhle to vypadá, když se koukáme na hvězdné nebe.

Takže i tam, kde toho nejsme schopni – díky krátkosti života nejsme schopni vyslechnout všechno – tak my to aspoň musíme mýnit. Musíme to promyslet, vypočítat tak, abychom to zařadili a udělali si aspoň přibližnou představu. V žádném případě se nemůžeme spoléhat na to, co je před námi. Ono to k sobě vůbec nepatří.

No a poněvadž jsme mluvili o tom vědeckém světovém názoru, ten názor nám nikdy neukazuje skutečnost, jak je. Názor je jakási zmatená skrumáž informací, kterou musíme nejprve dešifrovat. Bez názoru bychom nevěděli nic. Kant se sice domnívá, že ještě před jakoukoli zkušeností – a názor je zkušenost – nesmíme si myslet, že názory to jsou mínění. Názor musíme brát jako názor, to je vzezření. Ono běžný jazyk je strašně vágní a plný konfuzí, a to filosofii nestačí. Filosof musí užívat termínů co možná přesně. Čili názor je něco jiného než dojem nebo mínění nebo teorie. Čili to, co můžeme ze světa nazřít, to není svět, nýbrž to je jakási skrumáž informací, kterou musíme dešifrovat. Velmi náročně, komplikovaně a tak dále.

To nebylo nutné, když náš svět ještě nebyl tak veliký, když jsme nevěděli, že je tak veliký a když jsme se pohybovali jen tak v té problematice takřikajíc kuchyňské, domácí, pozemské. Tak tam to není

takové... ale taky je to prostě důležitá věc. Podívejte se, může se stát, že dva slavní lidé, kteří se znají a nevědí o tom, že jsou ve stejnou dobu ve stejném městě tohoto světa, se prostě nepotkají. A dodatečně se domluví, že se mohli potkat, ale nepotkali. A byli tam. Všude závisí na tom, dojde-li k setkání a dojde-li ke komunikaci. Když nedojde, tak jako kdyby... prostě ono je to zbytečné, že byli v jednom městě. Pokud jde o to setkání. Jako kdyby nebyli. Oni toho nevyužili. Tohle je například důležité pro elektrony, jestli využijí, nebo nevyužijí toho, že se setkaly s nějakým zářením.

Prostě světa v tom smyslu, jak mu dnes rozumíme, čemu říkáme... a to není definitivní žádná věc, navíc tam jsou problémy obrovské, třeba co všechno vlastně započteme do světa. Už třeba to, že kosmologie mluví nejenom o velkém třesku, který už není, ale kus z něj zůstalo v tom reliktním záření, ale mluví také o případném... pokud ta hmota našeho vesmíru je nadkritická, lehce nadkritická – nemůže být moc nadkritická, to by vesmír nebyl, ale lehce nadkritická – no tak mluví o tom, že také může přijít ten velký krach na konci. No to je nereálná záležitost. Oni o tom mluví, sice říkají tomu singularita, ale myslí tím pořád singularitu, která je. To je singularita, která není. Velký krach ještě nenastal. Přesto věda o tom bádá. Tady vidíme, jak se věda nezabývá jenom tím, co jest, nýbrž také tím, co není. A to jak co už není, tak co ještě není.

Víte, to patří k té časovosti našeho světa a všeho, co v něm je. Čili theoria je špatný koncept řecký, to je vlastně předsudečný koncept, to je koncept vlastně mytický, který se ani nedá racionalizovat. A to, jak byl racionalizován, svědčí jenom o tom, jak nepořádně evropské lidstvo myslelo. Že dodnes mluvíme o teorii a nevíme, že to je zírání, podívaná, ve které se neukazuje nikdy svět, jaký jest, nýbrž ukazuje nějakou tvář a někdy ani ne tu tvář, protože ukazuje komské tváře, které patří k různým šklebům.

Víte, že v minulosti existovali myslitelé, kteří si ještě v poměrně nedávné minulosti, krátce před Kantem – to byl Laplace – který si představoval, že kauzalita ve světě vládne tak jednoznačně, že říkal: Dejte mi všechny informace o jednom kterémkoli okamžiku v životě tohoto světa nebo prostě v procesu tohoto světa, kterýkoli okamžik, a všechny informace. A dejte mi všechny zákony, podle kterých se všechno řídí, a já vám vypočtu přesně do všech detailů kterýkoli okamžik jiný. Teda on si představoval, že prostě když naprosto přesně poznáme, jaký je současný stav světa dneska, tak on, bude-li znát všechny zákony, podle kterých ty změny probíhají, vypočte, jak to vypadalo před dvěma tisíci lety a jak to vypadalo před miliardou let. Nebo to ještě nemyslel tak daleko, miliarda to je moc, to až teprve pro nás je tak, ale dá se to vypočítat.

Proti tomu byly námitky, že člověk nikdy nebude mít tolik informací a že nikdy nebude mít schopnost to spočítat. Dneska už spočítat to může. V zásadě by mohl, i když ještě na začátku to stojí, ale už vidíme, že by to v zásadě perspektivně do dvaceti, čtyřiceti nebo kolika let šlo. Přinejmenším by šlo udělat to, o co se pokoušel Jeans, když předpokládal, že naše planetární soustava je vlastně výjimkou, a vykládal, že vznikla zcela mimořádně tím, že se potkaly dvě hvězdy, a to v takovém stavu, že byly schopny vytrhnout slapovou vlnu. Že jedna byla schopna vytrhnout slapovou vlnu z druhé té hvězdy, ale sama se pohybovala takovou rychlostí, že ji k sobě nestačila přitáhnout. Takže ta slapová vlna se sice vytrhla z našeho Slunce, ale potom se roztrhla na malé kousky. A to jsou planety, které už jen když byly vytrženy z té rodné hvězdy, ze Slunce, tak prostě byly vlastně jakoby v jedné přímce... Vypočítat, to nemohla být šipka, ale jako dým. A teď se rozdělily, byl to jakýsi doutník, proto je to Jeansova doutníková teorie. Proto ty planety uprostřed jsou veliké a ty na kraji jsou malé. Ještě nedbal a taky nevěděl moc, že se liší ještě jinak než velikostí.

Zásadně, kdyby ta teorie byla platná, tak by bylo možno přesně vypočítat, kdy k tomu došlo. Protože my dneska umíme skvěle – to je hračka pro počítač – dát do počítače všechny údaje, jak se pohybují naše planety. Dřív to spočítat bylo obtížné, protože jak víte, to byl problém tří těles, gravitační vztah

tří těles, my na to nemáme formuli. Ale počítač blbec ten formuli nepotřebuje, je velmi rychlý. Takže to spočítá, jako kdybychom my měli formuli. A mohli bychom tam zadat a on by nám mohl vypočítat na základě toho, jaký je současný stav, kdy došlo k tomu setkání těch dvou hvězd. Jenomže tu teorii dneska už nikdo nedrží. Víme, že to vzniklo jinak, tam je nesmysl mrhat prostředky na vypočítání této bláznivé věci. Ale takhle si to představoval Laplace.

A ještě v našem století byly takové představy, že kdybychom tu možnost měli to spočítat, tak bychom mohli například určit, ve které chvíli v té dávné minulosti se potkaly ty dvě různé hvězdy. Něco takového není možné ne proto, že naše znalosti jsou chabé, jsme pouzí lidé, že nemáme ještě dokonale ani počítače, to není možné ze zásadních důvodů. Čas neprobíhá lineárně, čas neprobíhá všude stejně. V tomto vesmíru čas probíhá různě asi tak, jako je různá gravitace. Jsou tam různé prolákliny a řidší a hustší místa a tak dále, prostě čas probíhá různě. Není žádný generální světový čas. A navíc máme ještě jeden z důsledků Einsteinovy teorie, že prostě současnost není. Možná nemůžeme zajistit současnost. Prostě současnost je nonsens z hlediska vesmírné kosmologické fyziky. Je to nonsens. Když je něco od sebe strašně vzdáleno, tak nemůžeme zajistit současnost. Třeba přibližně na tisíce let, ale nemůžeme. A pak je nám to jedno. Tak ze zásadních důvodů to nejde, ne proto, že nejsme schopni.

Nikdo to nemůže. Žádný veleduch by to nemohl udělat. Také proto, že ani veleduch není schopen nazírat svět, jak je. Ta představa predestinace, ta představa, že Bůh vidí až do konce dějin všechno, co se děje, ta představa prostě neobstojí, to je mýtus. Žádný duch, ani nejabsolutnější hegelovský duch, nemůže nazírat svět, protože ten svět žádnou současnost nemá. To je ta důležitá věc. Ne že to nemůžeme zjistit. On ji nemá. Ten svět je tak veliký, že ty současnosti platí jenom lokálně. Ale ne universálně.

To musíme vzít i v noetice vážně. My se nemůžeme ve filosofii omezovat na teorie, které platí jenom kuchyňsky. Jestli to platí jenom v nějakém tom kuchyňském hospodaření, no tak nám to filosoficky nestačí. Proto je důležité, aby filosofie měla úzké kontakty s vědami, zejména s některými, kde se právě rozhoduje něco, co je filosoficky relevantní. Ne každá věda se může chlubit tak relevantním kladením otázek a pokusem o jejich zodpovězení, jako právě v naší době teoretická fyzika, zejména kvantová fyzika a astrofyzikální kosmologie. To jsou dvě vědy, které mají eminentní filosofický význam, ať už si to ti kosmologové uvědomují, nebo ne.

Pokud si to neuvědomují, tak se tam dopouštějí všelijakých diletantských skopičin. Pokud si to uvědomují, a to mohou samozřejmě, když jsou dost chytrí, tak vidí, že se musejí filosoficky nějak přivzdělat, aby vůbec s tím uměli pracovat. Poněvadž jak se může vědec domnívat, že když se dostane na filosofické otázky, že náhle tam může říct něco relevantního jako diletant? To znamená, že je polodiletantem i ve své vědě. Že se sice natrénoval jako šimpanz k něčemu, ale že vlastně tomu nerozumí. Poněvadž kdyby tomu rozuměl, tak musí vědět, že filosofie je taky nějaká disciplína, která něco potřebuje, i když se vyjadřuje nikoli tak neprůhlednými termíny, jako to ve vědách bývá zvykem, takže prostě každý naiva si může myslet, že když si může vycucat něco z rukávu, že už je to filosofie.

Filozofie sice má mluvit tak, aby to bylo srozumitelné, ale za tím musí být obrovské studium. Filozofie si nemůže dovolit ten luxus být jenom profesionální a nestarat se o popularizaci. Filozofie tady je kvůli těm popularizacím. Filozof ve své pracovně musí promyslet věci tak náročně jako ten teoretický fyzik, ale pak musí jít do ulic, na nároží a tam ty výsledky říct. On není schopen předat celou filosofii lidem. Ale on musí říct, na čem stojí na základě svého studia, a ne jaké je jeho mínění. Na to nikdo není zvědavý, jaké je jeho mínění. On to musí mít doma promyšlené v tichu pracovny, si to musí všechno zpracovat tak, jako přírodovědec v laboratoři nebo v nějakém ústavu.

Náročnost filosofie není menší, naopak větší než ostatních věd. Být vědcem je poměrně jednoduché. Být filosofem, to je tak náročné, že málokdo může říct, že se tím filosofem stal. Že dostal těm nárokům.

No to je takový úvod k tomu, abych udělal několik poznámek o těch pracích, které jste odevzdávali. Moje chyba a chyba nejenom moje, nýbrž vůbec celé naší krásné skutečnosti je, že vám nikdo neřekl, jak to má vypadat. Čili není to žádná tragédie. Ale musíte být připraveni ve vši otevřenosti k tvrdé kritice. Přímo k drcení.

Tak především řada z vás odevzdává práce bez názvu. Už to je chyba. Chyba zejména pro vás, protože vy pak nevíte, o čem píšete. Že prostě tam naplodíte věci, stránky a prostě je to slepenec. Tady vás napadne tohle, támhle to... ty vazby, vy nemáte kontrolu, jaké jsou vazby, někdy jsou to pouhé asociace, tam ani není logika. Tak první věc je, že vy sami si musíte uvědomit, o čem vlastně ty tři stránky nebo dvě stránky, někteří i méně, píšete. Upozorňuji vás, že ve filosofii není situace jako ve fyzice, kdy Einstein se pokusil a asi taky chtěl trochu provokovat, jako doktorskou práci předložit text na třicet, čtyřicet stránek. Samozřejmě každý ví, že to úplně stačilo a že to bylo bohaté, že to bylo nabitě a tak dále. Že to byl velký doktorát, by se dalo říct, nebo na co. To je to slavné odvození vztahu mezi energií a hmotou. Jenomže filosofie je něco jiného, filosofie musí být výklad. Tam nemůžete říct formule. To je jiná forma. Vy musíte myšlenku vyslovit a s ní pracovat. Nemůžete na jedné, na dvou stránkách. To byste museli být geniální, jak jsem včera řekl jednomu studentovi, a to bych vám nepřál, protože to by znamenalo včas i brzy umřít, kdybyste byli takhle geniální. To by byla jakási anomálie.

Čím jsme starší, tím obtížněji zkracujeme své texty na takových osm stránek. Spíš patnáct, dvacet, nejradši třicet. A vy máte ještě problémy s tím něco tam napovídat, aby toho byly ty dvě tři stránky. Uvědomte si, filosofie je plná myšlenek, že pro ni je problém z toho udělat něco stručného. Vy musíte přesněji říct bod, o který běží. To vám pomůže. A pak nestačí název. A zároveň ten název je vždycky příliš široký. Především si vůbec už v názvu máte zúžit téma. Ale zejména to musíte zúžit při expozici, a to je vlastně první odstavec, který má exponovat to, o čem vlastně chcete mluvit, jak chápete ten nadpis.

Tam musíte vyjádřit myšlenku, o které bude řeč. Ne slovo, slovo není myšlenka. Slovo je znak a izolovaný od sebe neznamená nic, jen teprve v kontextu slovo začíná něco opravdu znamenat. Jinak je to jenom slovníkové. Lexikální význam je něco úplně jiného, to nemá s filosofií co dělat. Vy musíte vyslovit celou myšlenku. A potom ta myšlenka může být buď vaše, to je na vás, to je vaše svoboda. Může být vaše, ale musí být přesně formulována. Anebo to může být myšlenka cizí a potom je potřeba přesně citovat. Pokud je to z nějaké literatury, musíte přesně říct odkud, kam, dát to do uvozovek a říct, na které stránce se to dá najít. Zase kvůli sobě, nejenom kvůli kontrole.

Já se budu starat spíš o to, co s tím pak budete dělat. Ale takhle musíte pracovat. Nemůžete to dělat tak, jako píšou staří filosofové, že prostě píšou a napíší tisíce stránek a vůbec tam necitují. To už dneska skoro není možné, ale byli takoví. Vy musíte citovat. Je to taky důležitý pro mě, já musím vědět, jak já se s vámi mám seznámit. Já musím vědět, co čtete, co studujete. Čili vy tam musíte citovat k té myšlence, se kterou chcete pracovat, co říkají jiní na základě vlastní četby. Ne na základě slovníku a tak dále, druhotné literatury. Vy musíte citovat z vlastní filosofické četby, co k tomu tam najdete.

A protože samozřejmě jako každý student je v pokušení, že nejdřív něco čte, pak podle toho, když se mu něco líbí, tak si zvolí téma a pak tam cituje to, co se mu líbí, tak tam musí být víc věcí citováno než jenom jedna. Aby bylo jasné, že k té myšlence jste četli víc autorů. A to je taky způsob, jak já vás můžu poznávat. Já si to budu poznamenávat a já třeba po dvou letech, poněvadž to budu mít v

počítači, budu dělat zkoušku, jakou vy se teď tady budete dělat, první zkouška bakalářská. A já tam budu mít napsáno, že jste v jedné své práci citovali třeba Whiteheada, nebo Russella radši, kterého nemám rád, nikdy o něm nebudu přednášet, nebudu doporučovat k četbě, a vím, že stejně si ho přečtete, poněvadž to je autor, který se krásně čte a tak dále. A já teď zjistím, že jste ho citovali. A já se vás po dvou letech u té státní zkoušky zeptám, co si z toho pamatujete. Z toho, co jste citovali.

Poněvadž musím zjistit, jestli jste si něco podrželi. Nemá cenu si najít nějaký citát a hned ho zapomenout. Podobně jako lékař nesmí nic zapomenout, co se naučil ke zkouškám, jinak je to hrůza k němu pak jít. Musí všechno podržet, nebo musí mít po ruce furt něco, kam se koukne, ale nemůže se furt koukat do učebnic. To jsou prostě základní věci, musí vědět, musí to mít v sobě. Proto také bylo běžné, že když někdo ve třetím ročníku na medicíně dělal zkoušku z psychiatrie a ukázalo se, že byla otázka z neurologie a ukázalo se, že kandidát je nejistý v anatomii, tak byl vyražen. I když anatomii už měl za sebou, úspěšně třeba na výbornou. A teď ukázalo se, že po dvou, po třech letech je si nejistý, jak to v tom mozku vypadá, což je otázka anatomie, no tak byl vyražen prostě bez diskuse. Nesmí zapomenout.

Podobně ve filosofii. Nesmíte zapomenout nic. Ne tak, že byste to mohli reprodukovat naprosto přesně. Takových géniů je málo. Já jsem vždycky obdivoval Patočku, že on byl schopen po půl roce nebo po dyl, měl na dvě hodiny, to jsme ho jednou kontrolovali, měli příležitost, ne že bychom ho naschvál kontrolovali, dvě hodiny měl v ruce jakousi knížku a potom asi po víc než po půl, snad po tři čtvrtě roce najednou prostě byl schopen v diskusi, v tom zápalu diskuse, prostě se mu to vybavilo a prostě citoval z toho, co od té doby neměl v ruce. Tam v tom jenom listoval. Čili takových géniů je málo a je otázka, jestli pro filosofii je to nejlepší, takovou paměť.

Ale vy musíte mít jinou paměť. Že prostě když jednou něco nahlídnete ve filosofii, tak kdykoli potřebujete, tak si to vybavíte a namyslíte si to sami. Už třeba ani nevíte, kde jste to sehnali. To se velmi často stane, člověk když čte toho moc, tak si nemůže pamatovat, odkud to sehnal. Vy ani nevíte, jestli to někdo neřekl a vás to inspiruje, a chytli jste to ze vzduchu, to je taky možné. Všechno je to dobré. Každá myšlenka je dobrá, ať má jakýkoli původ. Člověk si nemusí vždycky pamatovat ten původ. Ale když je to důležitá myšlenka, tak ji musíte absorbovat a být schopni, tak jako například lidi, kteří mají špatnou paměť na matematické vzorečky, tak si pamatují ty nejzákladnější a uspějí, protože oni si v každé situaci ty, co si nepamatují, odvodí. Něco podobného musíte udělat ve filosofii. Tam prostě v té filosofii, když nějakou myšlenku nahlédnete, tak už s tím musíte počítat jako s vlastní. Proto ale musíte všechno, co čtete, číst pozorně. Ne povrchně. Povrchní čtení znamená, že to zapomenete. To je známá věc, já aspoň jsem schopen každé dva roky nebo tři roky znova přečíst nějakou detektivku ve volné chvíli, i když to už znám, něco mi to připomíná, potřebuji se odreagovat a čtu znova. Nepotřebuji, aby tam byl nový děj. Mně se to čte líp a odpočinu si, když už to trochu znám. Mě to neotravuje, poněvadž já to neznám dost. Čtu to znova. Čtení filosofické literatury musí být úplně jiné, než když čteme detektivku. Taky musíte číst znova. Po několika letech se k nejdůležitějším věcem vždycky musíte vrátit. Kanta nelze číst jednou na celý život. To musíte přečíst Kanta každých osm let. A vždycky je to nový Kant, poněvadž mezitím se s vámi něco stane a najednou tam čtete nově, novými očima.

To je hrůza, filosofie znamená pořád číst. A číst pozorně. Nejhorší je, když už jste na určité úrovni a teď máte číst novou literaturu. Ty hory knih, které vycházejí každý týden, to není možné zvládnout. Jediná věc je deprese. Proti tomu je jediná obrana: musíte se naučit nahlídnout do knihy a během deseti minut zjistit, jestli to stojí za čtení, nebo ne. To se musíte taky naučit. A to se nenaučíte, aniž byste četli. To nemůžete teď ještě dělat. Vy musíte najít způsob, jak se podívat... Je tam index, nebo ne? Když je tam index, je to dobrý. Vyberete si tam nějakou problematiku, která je vám blízká, a

příslušné stránky si vyhledáte, kouknete se a zbytek knihy si domyslíte. Pokud je to dobrý autor, tak si zbytek domyslíte. To nejde dělat v historii, to jde dělat ve filosofii.

Uděláte takové zkoušky a zbytek si domyslíte. Připadá vám to zajímavé, tak to začnete číst. Samozřejmě mezitím ještě jsou takové přechody, že začnete číst určité partie, které vám vypadají zajímavé, jestli je to opravdu zajímavé, nebo naopak jestli je to tak blbý. Nebo vy myslíte blbě, zdá se vám to v rozporu, tak si to ověříte, jak to vykládá. Jsou to Němci, říkají Stichprobe. Není možný to přechíst všechno. Ale můžete udělat takovéhle... A když máte zkušenost... Toto se musíte naučit, a to se naučíte jedině, když čtete, čtete, čtete.

A já potřebuju mít jakési doklady o tom, co čtete. Mně nestačí, abyste mi napsali po třech nebo po pěti letech seznam literatury čtený a já teď nahodile, náhodou tam něco se mi zrovna... četl jsem nedávno, tak se vás na to zeptám. Ještě něco o tom vy, je tam něco, co se četlo dávno, teď nevím, jestli když mně budete něco vykládat, jestli vůbec budu moc schopn posoudit, jestli nekecáte. Já musím tady mít určitou historickou bázi ve svých poznámkách, co jste četli, a já se vás na to zeptám. A proto mi musíte poskytnout tu možnost. A tu mně poskytnete tím, že já zároveň budu vědět, jestli jste tomu rozuměli, nebo ne. Nejenom, že jste to četli. A to se ukáže, jestli jste to, co jste četli, citovali ze správných míst v dané situaci, když jste si vyvolili toto téma a ne jiné. Toto je smysl té práce. Já se také trochu musím něco o vás dozvědět. To nejde jenom udělat řečnické cvičení nebo mluvní cvičení, jak se tomu říká ve škole. Většina těch vašich textů je takových. Já bohužel to nemůžu uznat a budete to muset psát znova.

Důležité je taky to, že pokud to téma, které si zvolíte, nesouvisí úzce s přednáškou nebo se seminářem, tak se musíte se mnou domluvit. Spousta těch textů, který vy jste si vymysleli nějaké téma... Ne, to musí být domluveno a vždycky uvidíte, jak vám do každého tématu, s kterým přijdete, budu šťourat. Buď hned, anebo až to napíšete, poněvadž na první pohled mě to nenapadne, co vám tam chybí. Téma se mi zdá zajímavý, tak to uznám a pak se ukáže, že...

To vůbec nejdůležitější, čím končím, je, že já nechci, abyste jenom reprodukovali něco. Já chci, abyste tam pracovali s tou myšlenkou, kterou si vyberete. Práce s myšlenkou je to rozhodující a to musí být jedna myšlenka. Tam nemůžete vedle sebe říkat různé věci. Všechno, každá věta se musí vztahovat k té myšlence, o kterou jde, kterou jste si zvolili jako téma. Buď přímo se k tomu musí vztahovat, anebo tak, že zdůvodníte v textu, proč jste museli zavést řeč na něco jiného, abyste se pak mohli vrátit k tomu, o co vlastně jde. Toto je smysl té práce. Nevěřím, že by se víc než jednomu nebo dvěma podařilo to napsat na dvou, na třech stránkách. Já netrvám na tom, aby to bylo dlouhé. Víte, jaká je to otrava číst dlouhé věci? Ale nemá to smysl, když to je krátké a nic tam není. Zvolit myšlenku, buď svou, a pak ji konfrontovat, nebo nějakou jinou, a teď musíte s tím pracovat.

Uvědomte si taky, i když to musíte psát podruhé, potřetí, že třeba v tom tutorském systému, jaký mají v Cambridgi, v Oxfordu, tam se píše ze dne na den. Prostě tři, čtyři studenti se sejdou se svým tutorem, diskutují o něčem a on jim dá úkol do zítřka. Oni musejí do zítřka, mají k dispozici literaturu v knihovně, to je horší, no ale mají na to večer a eventuálně noc. A druhý den ráno už musejí přijít a musejí to mít hotové a odevzdat. A tohle dělají třikrát, čtyřikrát týdně. Trochu lepší situace je jenom, když mezitím je víkend, kdy mají trochu víc času, taky ale dostanou větší úkol. A tam píšou pořád. Takže oni sice s těma myšlenkami nejsou na tom bůhvíjak, ale umějí každou tu slaboučku myšlenku perfektně vyjádřit.

Já si myslím, že u nás, já mám tu zkušenost, že studenti jsou daleko nápaditější – nemluvím o vás samozřejmě – jsou daleko nápaditější, ale neumějí se vymáčknot. Já to nechci vynucovat, abyste psali, už taky proto, že nemám čas to číst. Víte, jaké jsou se mnou potíže. Ale vy to musíte psát, i když mně to nedáváte. Vy se musíte naučit psát, protože to se naučíte myslet. Mít napsané, co jste

promysleli, je strašně důležité, abyste se po týdnu, po měsíci, po roce k tomu mohli vrátit a teď víte, jaké děláte pokroky. A vy musíte dělat pokroky. Vám se musí za rok zdát, že jste byli úplně naivní loni. Každý rok další se vám tohle musí zdát. Že prostě to už bych nikdy takhle nemohl napsat. Na tom se vidí, jaké děláte pokroky. A proto už z tohoto důvodu je třeba to napsat a zachovat. Nikdy mi nedávejte jediný text. Jednak je velká pravděpodobnost, že se mi ztratí, a za druhé vy musíte pro sebe... Mně by se stalo, že se musím po dvou letech na něj podívat a já to musím někde mít. Já budu mít poznámky někde, ale třeba budu muset se podívat do toho textu, zejména takový ty lepší texty, který budete psát tak až v tom třetím, čtvrtém, pátém roce. Ale ten text musí nějakým způsobem být zachován a vy si je musíte zachovat taky. Takže vždycky s průklepem nebo dvakrát, nebo když to píšete na počítači, tak si to nechat v paměti. Takhle kvůli sobě, ne jenom abych to já neztratil, poněvadž to se taky může velmi snadno stát, já toho mám moc těch papírů a teď nevím.

A to jsou potíže. A je to ale zejména také pro vás, protože vy se chcete občas podívat na své staré práce, zachovat je. To uvidíte, je to překvapující, ale velmi často se stane, že po deseti letech se vrátíte k nějaké práci a nejenom uvidíte, vy máte dojem, že jste na něco přišli, něco jste objevili. A vy zjistíte, že na jakémsi útržku to už tam padlo a vy ani nevíte, co jste napsali. Je to krásné, když máte dojem takové integrity osobní. Po deseti letech najednou zjistíte nějaký starý text a ono to tam vlastně už takřikajíc bylo napsané.

Je to dobrá věc, s tím počítejte. Filozofie je disciplína, kde je strašně důležité, aby ten filosof měl jakousi vnitřní integritu. A to teda v běhu času. To musí mít smysl, jak se vyvíjíte. To musí něco a musíte se k tomu vracet a podrobovat to zkoumání. Vy vlastně poznáváte sami sebe, když zjistíte, jak se proměňujete ve svých filosofických představách.

Takže to je vše. Vřele bych vám doporučoval, podrobnosti si budeme říkat vždycky při rozboru textu, ale vřele bych vám doporučoval, abyste to vzali vážně. A zejména v sobě abyste to dělali naprosto velmi precizně. Až teprve se to všechno naučíte, tak pak si můžete dovolit takovou tu esejistiku. V žádném případě tady esej nemůže fungovat, esej nepřijímám. Tam někdo přímo napíše, že to je esej, že uvažuje a chtěl by nějaký nápad tam prezentovat, nic takového. Prostě to si dělejte v jakékoli souvislosti, ale ne tak. Tady to musí být precizní práce s myšlenkou, abych tam mohl ukazovat, kde jste udělali chyby, na co jste zapomněli. Ale když to je prostě takové plácáníčko, tak tam nemá co k tomu dodat. Na tom se nic nenaučíte a já, když vám k tomu něco řeknu, tak je to k ničemu. Vy musíte vědět, co to je ta perná práce, a pak musíte mít trochu vztek, když vám řeknu, kde jste udělali chyby. To se vás musí tak trochu zařezávat. Abyste věděli, že vy jste si s tím dali tolik práce a učitel tam našel tohle. Ta interesovanost na tom pracovat.

Takže to je vše a já bych přešel k další myšlence. My jsme zmínili před chvílí toho Einsteina. Já bych připomněl, nedávno vyšla znovu ta jeho knížka *Jak vidím svět*. *The World As I See It* se to jmenuje, když to vyšlo poprvé. Pochopitelně, my mu to odpustíme, byl to fyzik, žádný filosof. I když si byl vědom, k tomu přičteme k dobru, že veřejně přiznal, že by zdaleka neměl takovou odvahu k té obecné teorii relativity, kdyby neposlouchal Machovy přednášky. A zejména tu jeho interpretaci Kanta, který říká, že čas není žádná realita, nýbrž že to je apriorní nazírací forma. To znamená, že my to vtiskujeme světu, ale ve světě žádný čas není. A tudíž ta myšlenka, že čas je cosi relativního, byla jaksi osvobozena pro toho Einsteina.

Tohle přiznává. Samozřejmě je to falešná filosofie, jak už to u toho Kanta, zejména v tom empiriokriticizmu, a pochopitelně i u toho Einsteina. Einstein byl filosofický primitiv. To, co vyšlo, to by mohl vydat každý čtvrtý člověk a nikoho by to nezajímalo, tohle zajímá jenom proto, že to napsal Einstein. Který je slavný z jiných důvodů než jako filosof. A je to zajímavé ke čtení, protože tam vidíme, jak myslí obyčejný člověk. Kterého nepoznamenala ta fyzika. Ona totiž ta fyzika v těch

kuchyňských rozměrech nemá žádné důsledky. Takže my tam najednou vidíme Einsteina jako obyčejného člověka, který skutečně nemá o té filosofii moc velkou páru. Moc toho nepochytil, ani od toho Macha.

Tím pádem tam prostě pro něj není vůbec problém říct „svět, jak jej vidím“. A to ani pokud jde o to, že svět nelze vidět. Že prostě to slovo nebere moc vážně. Je to tak, jak se o tom hovoří, jak se na něco dívám, co si o tom myslím. A znamená to, jak ho vidím. Co si o tom myslím. Přitom je to základní rozdíl mezi tím, co vidím a co míním. Já nikdy nemůžu vidět... Proto takový filosof v Čechách, jako je Rádl, řekne, že živé bytosti jsou neviditelné. To každého zarazí. Samozřejmě, to musí zarazit, proto je to tak formulováno. Aby každý nejenom ustrnul. Samozřejmě ten hlupák se urazí, ten chytrý začne zkoumat.

No a proč jsou neviditelné? No protože nevidíme celý najednou. Vidíme jenom, jak vypadá ten pes nebo ten soused, jak vypadá dneska. A my ho nemůžeme dneska vidět, jak vypadal včera. Můžeme mít fotografii, ale fotografií nemůžeme mít, jak bude vypadat zítra. A přesto my můžeme mínit souseda zítra. My si s ním můžeme domluvit, že půjdeme spolu na fotbal. OK. A míníme opravdu souseda, jak bude zítra. A jak sebe míníme, jak budeme zítra. A domluvíme si něco. Přičemž domlouváme si to pro dobu, která není, která ještě nenastala. A můžeme. A to není vidět. A přesto my s tím počítáme. A my počítáme a samozřejmě my to zakecáváme tím, že říkáme: „Ale zítra to bude vidět.“ Čili my vlastně nevíme, kde stojíme. My tady teď předpokládáme nějakého toho super ducha, který vidí včerejšek a dnešek a zítřek všechno jako z výšky a jako bez času. To je prostě ten mýtus, v kterém žijeme.

Tak to je jedna věc. Docela jinak se pokusil k tomuto tématu přistupovat Husserl. Ten chtěl do centra svého zájmu dát nikoliv svět, sám svět... Dokonce od toho chtěl naopak metodicky, zcela důsledně odhlížet. Tedy do centra svého zájmu chtěl dát nikoliv kantovské, kdybychom se vyjádřili po kantovsku, věci o sobě, nýbrž věci pro nás. *Ding an sich, Ding für uns*. Čili věci, jak se nám dávají, jak se nám otvírají, jak se nám ukazují. Samo toto Kantovo rozlišení je vadné, chybné a navíc nedostatečné. Je vadné, chybné zásadně, principiálně a navíc nestačí, my musíme rozlišovat toho víc a jinak. Nicméně je to strašně důležité. Vneslo to do filosofie určitou problematiku s mohutností takovou a s vervou takovou, že se nepochybně prokázal jako jeden z nejproduktivnějších omylů. A my jsme si říkali, že ve filosofii omyly jsou důležitější nebo mohou být důležitější...

Pozitivní výsledky jsou ve filosofii vždycky jenom tak na okraji. Nikoho výsledky nezajímají. Když někdo filosoficky promyslí něco tak, že to definitivně uzavře a už nikdo nemá co by k tomu dodal, tak se všichni od toho odvrátí a už je to nezajímá. Filosofie nikdy není strhována zájmem o to, co bylo zjištěno, nýbrž pokud se zajímá o to, co bylo zjištěno, tak jenom aby zkusili, jestli by to nešlo vyvrátit. A to dělá věda taky, jenomže ne tak intenzivně a tak úporně. Filosof je tak neukojitelný ve své potřebě zkoušet, jestli by to nešlo vyvrátit, že vždy znovu vyvrací sám sebe. Filosof, který vyvrací jenom ty druhé a sám sebe nekontroluje, je špatný filosof. Vlastně předpokladem a podmínkou kritičnosti k těm druhým je kritičnost k sobě. Tam totiž člověk sobě sám rozumí nejvíc. Když kritizujete druhé, můžete se mýlit. Když kritizujete sebe, tak víte, jak jste to mysleli. Na tom se naučíte nejvíc. Když zkusíte to, co sami jste promysleli, zvrátit. Tam máte pole otevřené, tam nemůžete říct, že jste tomu špatně porozuměli. To jste špatní filosofové, když jste něco vymysleli a nevíte co. Vy musíte vědět, co jste vymysleli, a pak se pokoušet to zvrátit.

Tedy samo Kantovo řešení je vadné, vnitřně rozporné, ale je to velmi produktivní omyl. Podobně jako ten největší produktivní omyl je ta představa ze staré doby, že pravá skutečnost je ta neměnná. To byl obrovský produktivní, hrubý omyl. Samozřejmě to je hrozný omyl, ale žila z toho celá filosofie dva tisíce let. Takže to je takový omyl zajímavý.

Čili to je jenom poznámka na okraj: filosofie je orientovaná nikoliv na poznatky, taky nebudete zkoušeni, aspoň ne ode mě, z poznatků, nýbrž já vždycky budu mluvit o věcech a tázat se vás na věci, jenom abych zjistil, jakým způsobem myslíte. Nikoliv co o tom víte. Že musíte něco vědět, to je samozřejmé, ale to není to hlavní. To je předpoklad. Samozřejmě předpoklad. Musíte vědět něco o struktuře filosofie jako disciplíny, musíte vědět něco o dějinách filosofie, trochu se v nich vyznat, ale to nejdůležitější je, jakým způsobem myslíte. O dějinách filosofie se může každý naučit a neumět myslet. Prostě odříkává nějaké věci, které si přečetl, a musíte se na to spolehnout. Ne, to je potřeba, jakmile začnete ze sebe chrlit znalosti, tak já tu ránu kladu otázky tak, abych vás zmátl. S tím každý nechť počítá. Já chci, aby myslel přede mnou. Nikoliv aby mi říkali, co se naučil. A že se něco musel naučit, to je jinak. Když se nenaučil, chyba, neudělá zkoušku. Ale to se nezkouší. To se jenom ukáže tak na okraji toho rozhovoru.

Čili filosofie je něco jiného než ostatní vědy. Tam se prostě nezkouší z poznatků. Poznatky jsou pro filosofii okrajovou záležitostí. Bez nich to nejde, ale to důležité je ten způsob myšlení. Přesnost argumentativního myšlení, to, čemu se říká diskurs, diskursivní myšlení. To je rozhodující. Naproti tomu *récit*, jak říkají Francouzi, *discours a récit*, to je méně zajímavé. Nechci, aby mi někdo vypravoval, převyprávěl obsah Faidra nebo Symposia nebo něčeho takového. Ale můžu se občas ptát, jako kde třeba, když se Faidros odehrává, kde se to odehrává? Jak daleko to bylo od města? Jaké tam byly okolnosti, jestli svítlo slunce nebo pršelo? Kam si dali nohy Sókratés s Faidrem? A na takové věci se občas zeptám, abych zjistil, jak dobře jste to četli. Poněvadž to musíte všechno vědět. Vy nemůžete na začátku vědět, co tam je důležité a co není. A proto já chci vědět, jestli jste to přečetli důkladně, a pak se ptát i na takovéhle blbosti, které nejsou důležité. Ale to je zase jenom, abych něco věděl o vás. Ne že by to byla filosofie. Samozřejmě, že to, že tam seděli a plácali nohama ve vodě, to ale je o tom, jestli jste to přečetli dobře. Vy to musíte přečíst tak dobře, abyste věděli, co tam je, kde to bylo, co napřed, co potom. Co řekla Diotíma a jak přestoupila od jednoho tématu k druhému? Na to se vždycky ptám. U Symposia. To nejde číst jenom tak po povrchu a pamatovat si nějaký, abych to převyprávěl. Ne, ne, ne. Já chci vědět naprosté detaily. A taky vám pak můžu ukázat, proč tam je blbý překlad, proč se o té Diotímě říká, že to je věštkyně. Každý mi říká, že to byla věštkyně. Já se tam musím podívat, jestli je to v poznámce, nebo kde to ti lidi berou, že to byla věštkyně. Tam se říká, že to byla žena znalá božských věcí. To není věštkyně. Navíc všechno nasvědčuje tomu, že to byla kněžka, nikoliv věštkyně. Věštkyně byly v Delfách. Tohle byla cizinka. A čím kněžka? To tam není řečeno, ale víme, čím není. Či určitě nebyla kněžka a tak dále. Takovéhle voloviny. Prostě to tam patří, ale není to ta podstata. Tam si jenom ověřuji tím způsobem, jak jste to přečetli.

Podobně třeba Rádl u Útěchy z filosofie. Já to připomínám, doufám, že si přečtete tuto knížku, nejenom tu, ale i jiné. A když se vás zeptám, jaké jsou tam ve vzpomínce na Platóna dva obrázky idejí, tak teď chci, abyste mi tam převyprávěli to, co tam Rádl říká. A teď já vás najednou myslitelsky zastavím a řeknu: a co tam řekl přesně? Co tam je přesně? On to vypráví, že to je vyprávění jako obrázek o krásných bílých ptáčích. A teď já se vás zeptám: a co tam, jak mu to napadlo? Co říká Rádl, jak mu to napadlo? A on tam je, to vám teď řeknu a teď vás z toho můžu zkoušet, poněvadž jsem vám to řekl. Já chci vědět, jestli jste to přečetli. A takových věcí je mnoho, takže tam říká: zničehonic. To je strašně důležitý uvědomit si, že tam Rádl řekne, že mu najednou zničehonic napadlo, že to je vlastně hanba žít takový život. To „zničehonic“ je filosoficky nesmírně významné. Samozřejmě, když to máte někde v beletrii, tak to přelítnete. Čili filosofickou literaturu musíte číst jako filosofickou literaturu. Každé slovo může mít význam. Zejména u velkých filosofů. Tam má. Vy nikdy nevíte. Podceňovat je nesmíte. Musíte se omluvit předem, že nestojíte za to ho číst, ale podceňovat ho předem a nečíst ho dobře, to je chyba. A zároveň potom poznáte, že i největší filosofové se dovedou seknout. Čili ohrnovat, to dělal Rezek tady, že prostě ohrnoval třeba nos nad Kozákem. My jsme ho četli v semináři společně a on ohrnoval, jaký jsou tam nepřesnosti. Stejný nepřesnosti mu ukážu u Kanta nebo u

Hegela. Jenže tam samozřejmě každý dává pozor na to, co se obvykle cituje. Kdežto ten Kozák, ten nemá žádnou literaturu o sobě, nebo málo, takže tam není ponětí o Kozákovi, co vlastně říká. Každý je potřeba to číst. O Kantovi každý to málo, co už bylo o něm napsáno, tak to má ze sekundární literatury.

To je právě k tomu, k čemu vás vedu, abyste četli originální texty. Nejdřív v češtině a potom skutečně originály, protože filosofii nelze dělat s češtinou, leč za účasti světových filosofů a těch není mnoho a nejsou příliš dobří, musíte se učit cizí jazyky.

Tak tedy přejdeme definitivně k tomu Husserlovi. Husserl chtěl do centra svého zájmu dát nikoli svět, ten takzvaný reálný svět, nýbrž to, jak se nám ukazuje nebo jeví. My to později odlišíme. Vlastně jsme to už udělali, když jsme citovali Sofokla, taky se k tomu vrátíme.

Už Hegel kritizoval Kanta, že je to nonsens, to rozlišení věc o sobě a věc pro nás, protože... Kant to tak samozřejmě nemínil, ale bylo to tak pochopeno, že musíme z toho, jak se věci pro nás ukazují, nějakým způsobem odečíst nebo očistit tento jev, ten fenomén. Že ho musíme očistit z toho našeho subjektivního nánosu a pak tam budeme mít věc o sobě. A proti tomu Hegel říká, že kdyby se nám nakrásně podařilo z té věci pro nás odstranit všechno, čím jsme se jako subjekty na tom podíleli, tak dostaneme skutečně zase věc o sobě, jenomže nepoznanou, takže nám to bude prd platné. Zkrátka jestli z toho odečteme všechno, co jsme udělali, to jest to své poznání, tu svou poznávací aktivitu, tak nám zbyde – kdyby se to někomu podařilo, to nejde – ale kdyby se to někomu podařilo, tak dostane zpátky tu věc, ale nepoznanou. Takže prostě to je absurdní, to rozlišení. My musíme vědět, že každý jev je jevem něčeho. A že se nám to nějak jeví, to musíme pamatovat, že se nám to nemusí jevit vždycky, jak to jest, ale vždycky se jeví něco, co jest.

Tohle tam nějak zapomněl. Husserl se pokouší vymknout této problematice tím, že metodicky prostě nechává úplně stranou věc o sobě. A to, o čem mluví jako o věcech – *zu den Sachen selbst*, k věcem samým – tím myslí fenomény, nikoli věci. Takže pozor, on mluví o věcech, říká zpět k věcem samotným, a to říká proto, že chce nechat úplně stranou konstrukce vědecké. Říká k věcem samotným, k věcem, jak se nám dávají, jak se nám ukazují, jak se nám jeví. Čili žádné konstrukce, atomy nebo neurony v mozkových drahách, žádné výklady o tom, že vlastně nevidíme, nýbrž jenom máme dojem, že vidíme, ve skutečnosti jenom atomy a prázdno, jak říkají, to jest fotony, které dopadají na naši sítnici. Co my o tom víme? To nám říká nějaký vědec, ale ten si to vymyslel, to je jeho konstrukce. My víme, že vidíme strom. Čili my musíme jít k věcem samým, to je ke stromu, který vidíme. A jak vidíme? Co my o tom víme, co tam může zkoumat, jak to chodí po těch drahách? Toto je argument. To je metodický přípustek a nemůže to být filosofie.

Samozřejmě filosofie musí respektovat ty konstrukce vědecké. Respektovat neznámá je přijímat a polykat, nýbrž zkoušet je zpochybnit, ale musí se tím zabývat. Husserl se tím nezabývá, Husserl ukazuje, že je mezi tím základní rozdíl. Zdůrazňuje takzvaný přirozený svět, později tomu říká *Lebenswelt*, Patočka to překládá jako svět našeho života, že to je lepší, životní svět. To je naprosto všechno *all right*, to je *košer*, jen se z toho nesmí dělat filosofie celá. Je to jedna metoda a je to metoda, která se ukázala jako velmi lukrativní, produktivní. Uvedena například do souvislosti s psychiatrickou problematikou se ukázala neobyčejně výhodná. Fenomenologie v mnoha oborech ještě dalších vědeckých se ukázala jako velmi platná, úspěšná metoda, která skutečně ukazuje nové věci, které jsme předtím nevěděli, takže všechno v pořádku.

Důležité je, že přitom všem tato metoda vyžaduje jistou redukci. Husserl tomu říká fenomenologická redukce. A znamená to, že otázku, zda svět nebo věci skutečně existují tak, jak se nám ukazují, necháváme v závorce, vytkneme před závorku. My se o to vůbec nebudeme starat. My se budeme starat jenom, jak se nám ukazují. A jestli se nám ukazují tak či onak, jestli to odpovídá tomu, jak

opravdu jsou, to nás neznamena. Čili řečeno v souvislosti s tím, o čem jsme tady před chvílí mluvili: fenomén je to, jak vidíme hvězdné nebe. A nebudeme se starat, vytknem před závorku, nebudeme se zabývat konstrukcemi, říkat, že tamhle ta je pět let světelných vzdálená a tamhle ta milion let a tak dále. To jsou vědecké konstrukce. My vidíme tady prostě tu báň na nebi. Jak říkají někteří skeptici a jiní, jako Kant například, že ho to uvádí přímo v nadšení – hvězdné nebe a mravní zákon v sobě.

Tak má to své meze. Ty jsou legitimní, pokud o nich víme. Nejsou legitimní, když se na ně zapomene a dělá se z toho celek, kompletní filosofie. Fenomenologie není kompletní filosofie. Každá fenomenologická filosofie musí být víc než fenomenologie. Musí pracovat fenomenologickou metodou, ale musí být víc. Musí vědět, že k jejímu tématu patří také to, co není fenomén, co je za fenoménem. A teď si musíme udělat takovou hlubší studii o tom, co to vlastně je fenomén. A tady se vrátíme k Sofoklovi a byl bych rád, abyste si ze svých poznámek připomněli, co už jsme si o tom řekli a příště bychom na to navázali.

Moment, dvě minuty máme ještě. Tak možná vám něco z toho Sofokla ještě připomenu, abyste měli o čem uvažovat a nemuseli to tam hledat, ale radši si to najděte. Cílem toho, co teď budeme dělat, je udělat základní rozdíl – a ten si musíte pamatovat, o tom musíte vědět – základní rozdíl mezi tím, co se ukazuje a co se jeví. To je bod, ve kterém můžeme kritizovat Kanta. Toto rozlišení u něho chybí a to je ta strašně důležitá věc, kterého se vyhnul tím, že o věci, jak jest, nemůžeme nic vědět. A my o ní přece jenom něco vědět můžeme. My ji můžeme mýnit. My to nemůžeme vnímat. Už to, že vůbec řekneme věc o sobě a víme, co tím myslíme, je vidět, že můžeme něco takového mýnit. I když to je, řekl by Husserl, nenaplněná intence. My to míníme, ale nevíme vlastně, co to je. Ale ono to není tak úplně nenaplněné.

A bohužel tady je potřeba nasadit dosti tvrdou kritiku, protože kdybychom ji nenasadili, tak bychom si neobyčejně ztížili výklady o tom, co to jsou ty nepředmětné intence. Protože nepředmětné intence nemůžeme převádět jenom na nepředmětné intence pro nás. Tak, jako kdyby to byla naše subjektivní záležitost.

Stejně jako nemůžeme říct, že žádný stůl neexistuje nebo že nás to nezajímá, že nám stačí, když se nám to jenom jeví, jako by byl. Stejně tak nemůžeme mluvit o nepředmětných intencích. Takto nemůžeme mluvit o těch ne-joucnech, hodnotách. Poněvadž hodnoty nejsou jsoucna. Je to hodnota, je to norma. Nikde není. Nikdo ji nikam nezapsal, nikdo ji nenařídil. A my ji přesto musíme respektovat.

A respektovat ne tak, že jsme si ji vymysleli. My si nemůžeme vymyslet, jak chceme. My jsme podrobni jakémusi řádu. Můžeme mýnit sice chybně, ale zároveň můžeme poznávat tu chybnost a prostě ten rozdíl mezi chybným a správným myšlením, nebo chybnějším a méně chybným míněním nějaké hodnoty. Ten rozdíl je reálný. My ho musíme respektovat.

To je obrovský problém. To je problém, v kterém stojíme na konci jedné epochy, která si představovala, že skutečné je jenom to, co je tady před námi, co je pozitivní. Teď je otázka, jak... To je specificky český problém. Česká filosofie, která bohužel není na výši. Neudělal to nikdo, ani Patočka, který byl na evropské výši, tak prostě se tím nezabýval dost, aby to dotáhl do konce, aby napsal o tom podstatnou knihu. On od toho utekl.

Proto se vracíme k jednomu jeho období, které trvalo asi čtyři pět let, kde prostě produkoval asi čtyři pět článků, které jsou strašně důležité, ale ta filosofie se z toho musí ještě udělat. To jsou nápady. Bohužel není to o moc lepší u Rádla. Není to o moc lepší u Masaryka, to je ještě spíše. U Masaryka najdete skvostné myšlenky, ale někdo musí přijít a teprve to z toho udělat, jako udělali filosofa z Kierkegaarda. Taky ho nikdo nebral.

A my musíme vědět, že česká tradice je plná vynikajících myslitelů se skvělými nápady, kteří prostě necítili potřebu, anebo byli líní nebo neměli čas to propracovat a udělat z toho pořádnou filosofii. To je obrovská věc.

My jsme jako ty monády, teď my čeští filosofové jsme jako monády, které mají obrovský pytel těch informací a mají příležitost teď celý život na tom pracovat a udělat z toho něco a ukázat to světu. A my prostě pokukujeme, co dělají jinde ty „hobnagle“ a všechny kotrmelce, velice teda komplikované, a chceme napodobovat. A ono je to taková náhražka. To je prostě taková intelektuální hra tam venku.

Tam málokdy najdete teď něco, co je... A my máme těch myšlenek ohromných doma, jen si všimnout a jen z toho něco udělat. No, tak si budeme tedy taky občas vždycky připomínat, co se z těch českých filosofů dá udělat. A to nejsou jenom ti, co jsem jmenoval. Kozák, nedávno jsme ho připomínali, nebo měli jsme si ho připomínat, a nepřipomněli řádně.

To je jeden z nejpozoruhodnějších našich noetických, ale zejména logických myslitelů. Jeho habilitační práce a další dvě tři práce z logiky... A on se pak na to vykašlal a dělal politiku, byl senátorem, psal do novin a měl stovky – ne tolik co Rádl, ale skoro tolik co Rádl – stovky populárních přednášek. Jeho působení bylo veliké.

Po válce, když já ho poznal, tak to už byl jenom odlesk, on už nic nedělal pořádného. On žil z toho, co bylo předtím, a ještě to bylo strašně zajímavé. Ta studnice je nevyvážená, my se musíme k těm myslitelům vracet. A nejenom k těm z našeho století, ale i předtím. Havlíček je třeba pro politické myšlení elementární myslitel.

Vždyť dnes tady máme spory o to, co je levé a pravé a radikální a konzervativní a já nevím co všechno. Tak prostě tady stačí si přečíst Havlíčkovy texty, které psal do Národních novin a do dalších, a najednou vidíte, jak to je všechno naprosto primitivní, nepoučené. On tam jasně řekl, a to bychom už měli vzít na vědomí... já neříkám, že jinde jsou na tom líp, to koneckonců Havlíček přinesl z Anglie.

Tam ty anglické texty mě až zaráží. Někdy jsem dodatečně poznal, že některé... jenom to bylo povědomí parlamentní řeči nějakého chlapíka. A najednou mně to bylo povědomé a pak jsem si uvědomil: no vždyť já jsem to četl, to skoro v překladu napsal Havlíček. Jenomže to napsal do našeho kontextu, do naší situace tak, že vůbec nikoho nenapadne, že to je někde kradené.

Ostatně všechno, co myslíme, je kradené. Tam prostě to slovo vůbec vlastně nepatří, vždyť my žijeme z toho, co mysleli ti druzí. To, co k tomu přidáme, to je úplně takhle maličké proti tomu, co všechno musíme přijmout. Čili on přijal a velmi dobře to dovedl umístit do naší souvislosti. Ale je to pozoruhodné, co on tam říká: že je nesmysl říkat, že jsem radikální nebo mírný. Že prostě někdy je potřeba být radikální a někdy mírný.

To je důležité. Jakmile je někdo furt radikální nebo furt mírný, tak je blbec, který vůbec nedává pozor na to, jaká je situace. Úžasnější je, kolik lidí dneska se hlásí ke konzervativismu. A vůbec neříkají, co chtějí konzervovat. Co tady je, co stojí za konzervaci? Vždyť ti konzervatisti... co jsem říkal, Roger Scruton sem jezdil hned na začátku po změně, už jezdil předtím, ten ideolog anglického konzervativismu.

Že konzervativní partaje teda konkrétně... on teď chtěl tady zakládat hned konzervativní partaj, ona by se založila bez něj, to letělo. Ale chtěl to... a teď já mu říkal: no jo, ale jaký to má smysl tady formulovat program konzervativismu? Tady je nejdřív třeba provést revoluční čin, že se udělá něco nového, a to potom konzervovat.

Ale přece tady není, co by se dalo konzervovat. Tady naopak musíme všechno vymýtit téměř. Vždyť teď čtyřicet let se tady dělalo všechno tak, že na tom se nedá stavět. K tomu se vážou lidi jenom v reminiscencích...